

Дручек О.В.,
кандидатка юридичних наук,
доцентка,
професорка кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Мороз О.В.,
курсант 114 навчальної групи
факультету забезпечення
державної безпеки
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

МІЛІТАРНА КУЛЬТУРА У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне українське суспільство зазнало суттєвих трансформацій після початку війни з росією у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення в 2022 році. Однією з ключових змін стало посилення ролі мілітарної культури, яка інтегрувалася у різні сфери соціального життя: освіту, ЗМІ, візуальне мистецтво, громадський простір.

На думку В.Ф. Смолянюка, «мілітарна культура, будучи елементом загальносуспільної культури (її субкультурою), являє собою сукупність елементів суспільної свідомості та духовного життя, які пов'язані з воєнно-політичними, воєнно-економічними, воєнно-соціальними та ін. процесами, що є визначальними для успішного функціонування та розвитку воєнної (оборонної) сфери [1, с. 88]. В основі зазначеного різновиду культури лежать керівні принципи поведінки особистості та соціальної групи в процесі воєнної життєдіяльності, а також концептуальні визначення, норми, стандарти, що забезпечують єдність і взаємодію суспільних і державних інститутів з оборонних питань, надаючи їм цільності й інтегрованості. Також до сутнісних елементів мілітарної культури відносять: сформовані впродовж поколінь традиції збройного захисту суспільства, цінності, переконання, ідеали, що стосуються силового убезпечення суспільного розвитку в умовах збройної взаємодії соціальних суб'єктів всередині країни та за її межами [2, с. 60].

Поняття мілітарної культури походить від терміну *мілітаризм* (лат. *militaris* – військовий), що у соціокультурному розумінні найчастіше трактують як переважання воєнних ціннісних уявлень, способів мислення та поведінки у невоєнних сферах політики і суспільства [3, с. 234]. Як явище,

мілітаризм виник у середині ХІХ століття для позначення режиму правління і політики Наполеона ІІІ у Франції. До ознак мілітаризму зазвичай відносять: а) домінування мілітарної сфери порівняно з іншими сферами політики; б) схвальна оцінка війни як засобу досягнення поставленої мети силою зброї; в) поширення командної субординації, подібної до армійської, в економічному житті та соціальних відносинах; г) привілейоване становище військових у суспільстві.

Аналізуючи мілітарну культуру як елемент суспільного життя, американський дослідник Альфред Вагтс трактує поняття громадянського (суспільного) мілітаризму як беззастережне прийняття суспільством військових цінностей, манер, принципів і відносин. Пріоритет віддається військовим міркуванням. Героїчне виявляється переважно у військовій службі і в військових діях, в підготовці до яких і полягає головний інтерес держави і на які повинні витрачатися головні ресурси [4].

В сучасних воєнно-політичних реаліях України мілітарна культура відображає не лише підвищену увагу до тем безпеки, оборони й героїзму, але й формує нову систему цінностей. Герої війни, волонтери, військові медики та цивільні, що стали на захист держави, перетворилися на носіїв нової національної міфології. У суспільстві зростає повага до армії, формується культура взаємодії між цивільними та військовими структурами, поширюється розуміння потреби загальної національної мобілізації.

Крім того, важливою складовою мілітарної культури стало формування публічного простору пам'яті: мурали, меморіали, символіка, що поширюється у масовій культурі. Поширення української військової символіки, пісень, брендів та гасел стало елементом спротиву і культурного об'єднання. Візуальні образи захисників, гасла як «Слава Україні – Героям слава!» або «Разом до перемоги!» стали маркерами нової національної єдності.

Особливе місце займає мілітаризація освіти й формування патріотичного виховання у молодіжному середовищі. Важливим є розвиток таких ініціатив, як «Захисник України», військово-патріотичні табори, освітні програми з національної безпеки. Ці елементи сприяють глибшому усвідомленню цінностей свободи, гідності й готовності до захисту держави.

Мілітарна культура також має значний вплив на національну ідеологію та політичні процеси. Формування позитивного образу військовослужбовця, відображення героїчного нарративу у політичному дискурсі посилює довіру до державних інституцій та легітимізує політику, спрямовану на зміцнення обороноздатності. З іншого боку, такий підхід може створювати загрозу для демократичних процесів, коли патріотизм і мілітаризм починають домінувати над критичним мисленням та свободою слова. Тому важливо забезпечити баланс між патріотичним вихованням та розвитком громадянського суспільства.

Культурна індустрія також активно інтегрує мілітарну тематику. У кінематографі, літературі, музиці дедалі частіше з'являються твори, присвячені війні, досвіду військових, втратам і героїзму. Такі твори не тільки популяризують образ захисника, а й сприяють глибшому осмисленню

травматичного досвіду війни, відкриваючи суспільству перспективу рефлексії та зцілення [5].

Важливою складовою мілітарної культури є також волонтерський рух, який з 2014 року став масовим явищем. Волонтери забезпечують армію необхідним спорядженням, технікою, медикаментами, а також формують горизонтальні зв'язки між громадянами і військовими структурами. Цей феномен сприяє підвищенню солідарності, відповідальності та участі громадян у суспільному житті.

На рівні міжнародного іміджу України, мілітарна культура формує нову репутацію держави як країни, що здатна захищати свої кордони та цінності, відстоювати свободу, гідність і демократію. Образ українського воїна став символом спротиву не лише всередині країни, а й на світовій арені. Це створює можливості для культурної дипломатії, зокрема через мистецтво, виставки, фільми, які демонструють світові героїчну боротьбу українського народу [6].

У майбутньому важливо звернути увагу на інтеграцію ветеранів у мирне життя, створення системи психологічної та соціальної підтримки, а також розвиток освітніх програм, які допоможуть молодому поколінню краще зрозуміти ціну миру та важливість національної безпеки. Це дозволить не лише вшанувати подвиг захисників, а й закласти основи для сталого розвитку держави.

Отже, мілітарна культура в сучасній Україні є багатограним соціокультурним явищем, що охоплює як сферу публічного дискурсу, так і повсякденне життя громадян. Вона не лише відображає реалії війни, але й формує нову суспільну свідомість, засновану на цінностях єдності, відповідальності, гідності та опору агресії. Її подальший розвиток потребує обережного та виваженого підходу, що поєднуватиме патріотизм із гуманізмом та демократичними цінностями.

За сучасних умов відбувається поповнення мілітарної культури бойовими традиціями, звичаями та військовими ритуалами Збройних Сил України, Національної гвардії, що здобувають практичний досвід ведення бойових дій в умовах російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Смоляннюк В. Ф. Мілітарна культура українського суспільства: історія і сучасність. *Історико-політичні студії*. 2015. № 2. С. 88-96.

2. Чуприна Ю.В. Інтеграція явища «воєнна культура» у межах культури соціуму. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрям: Культурологія*: наук. зб. 2021. Вип. 39. С. 59-65.

3. Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. С. 488.

4. International's global survey shows three in five willing to fight for their country. URL: <http://gallup-international.bg/en/Publications/2015/220-WIN-Gallup-International%E2%80%99s-global-survey-shows-three-in-five-willing-to-fight-for-theircountry>. (дата звернення: 05.05.2025).

5. Бевз Т. Мілітаризація суспільної свідомості в Україні: виклики та ризики. *Національна безпека і оборона*. 2023. №1. С. 23-31.

6. Добіжа В. В., Колесник О. В. Особливості формування мілітарної культури в українському суспільстві. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2018. Вип. 80. С. 66-76. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001066700>.